

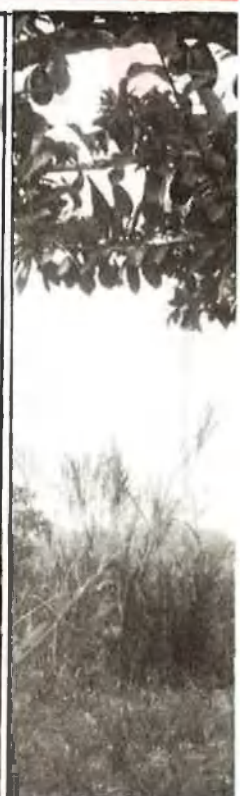
Pels camins dels inques

Perú: el desert, la jungla i les altures

Visitar el Perú, córrer el risc d'una expedició amazònica, temptar la claustrofòbia de la selva o les altures andines, ens aboca a una sorpresa permanent. L'antiga terra dels inques, carregada de contrastos, és encara un país d'aventures.

El moll d'Ikita a l'Amazones

L'arbre del pa (Requema d'U)

L' orquídia és una flor que creix en paratges selvàtics.

Salvador JÁFER

Aquest vers, solt i lliure, em ballava pel cap dies abans d'iniciar el viatge de quaranta-cinc jornades a les terres llunyanes, altives i profundes d'allò que avui s'anomena el Perú. L'orquídia és una flor aquariana, com jo mateix, com el país dels Andes on creix al redós del que fou l'imperi més esplendorós de l'Amèrica del Sud, de l'Equador fins a l'Argentina, el *Tawantinsuyu*, és a dir, el país incaic de les quatre regions: *Chinchaysuyu* al nord, *Kollasuyu* al sud, *Kuntisuyu* a l'oest i *Antisuyu* a l'est.

Impossible de condensar en aquests límits estrets les extenses i intenses impressions d'un poeta mediterrani que ha repartit la meitat de la seua vida entre la Vall d'Albaida i València, la ciutat de la llum adolorida. Comparat amb

les immensitats andines, el Benicadell queda a l'abast de la mà. Allò que avui s'anomena burocràticament el Perú és un conjunt desmesurat, multiforme i divergent, on tot excedeix la nostra mida quotidiana, casolana, petita, d'homes humans acostumats a anar per casa.

Repartit entre el desert costaner d'arena ocre rogenca, enfront del Pacífic, a vegades amb pelicans a la vora, on la gent sembla gairebé oceània o xinesa, les impenetrables altituds andines, poblades de gent *quetxwa*, casibé tibetana, i l'extensió infinita absorbent de les jungles que perfilen els rius de la conca amazònica, com serps immenses de plata, aquest és un país d'aventurers encara, de misèria forçada i bellesa ancestral, *massacrat* per la colonització, que, des de Lima la grisa, vigila i reparteix el territori entre explotacions americanes i colons europeus.

Es pot dir ben bé que el

80% de la població és autòctona-indígena, tret d'un escàs percentatge de mestissos, que fan d'intermediaris en la colonització cultural i econòmica de la minoria blanca dirigent. El castellà, un castellà estrany i peculiar, farcit de mots indígenes, predomina a la costa i a les grans ciutats (Lima, Trujillo, Arequipa...), car les antiquíssimes llengües de la vora del Pacífic ja fa segles que s'extingiren, potser amb la dominació incaica, abans del segle XV. A la muntanya andina, des de l'Equador fins a Bolívia, Xile i l'Argentina del nord, se sent parlar majoritàriament els diferents dialectes del *quetxwa* i una llengua germana, l'*aimarà*, que predomina als voltants del *Titicaqa* i a la regió de La Paz boliviana.

La infinitat de llengües de l'Amazònia selvàtica són en retrocés o en procés

d'extinció, malgrat els esforços redemptors dels antropòlegs europeus i alguns missioners combatius. Són un fum les tribus (campes, maixiguengues, maixteques, xipibs, iagües...) que lluiten per sobreviure en un medi natural que els era propi i paradisiac, i ara se'ls ha tornat de colp hostil i miserable, amb tot el seu esplendor i la seua riquesa.

Aquest immens país d'exorbitants bellesa conté els paisatges més atabaladors, els colors més purs i els contrastos més imprevisibles, convivint a la vora de l'explotació i de la depredació més inhumanes.

Tot baixant de l'avió a l'aeroport de la ciutat de Lima, si és l'estació seca, que correspon al nostre hivern i dura d'abril a octubre, et topes de sobte amb l'eterna *garúa* grisa, inclement, la boirina del Pacífic que envolta la ciutat com un mantell de tristesa, i grans masses

(Kayali)

ets de Pisag

També podeu llogar algun carro, microtaxi, *colectivo*, camió, camioneta o bus, que us portarà per pistes de terra empinada cap als racons més estranys de la geografia andina. El tren gairebé ni compta. Els dos únics trams que hi ha acaben l'un a *Cerro de Pasco* i l'altre a *Huancavelica*, si partiu de Lima. Partint de Cuzco podeu arribar a *Quillabamba* per un costat i a *Puno*, a la vora del *Titicaca*, per l'altre. Ara bé, les infinites, esfereïdores hores de tren poden ser compensades amb l'estoïcisme indígena. La gent quetxua us vendrà de tot: *chicha* (la beguda nacional andina) de tots els colors (*morada, amarilla, blanca...*, segons la dacsca que utilitzen en la seua elaboració), formatges casolans i una àmplia gamma de potatges (*rocoto relleno, papa rellena*, sopes i brous invertebrats, *emoliente...*). També us oferiran *chompas* (jerseis) de llana de llama, alpaca, guanaco, vincunya, tota la fauna local dels camèlids, i a més, mil filigranes en calcetins, cintes, corretges, *chullos*, teixides a mà, amb exuberància de colors i varietat de combinacions.

Cuzco és el centre del vell imperi incaic. T'hi pots trobar, entre els seus carrers de pissarra granítica tallada en blocs perfectes, un arpista salmodiant una vella cantilena en la venerable llengua dels avantpassats (el *Runa Simi*), falsament oficial, maltractada i esclavitzada. I tot això a la vora d'una catedral barroca, colonial, imperial. Ho vaig fotografiar en aquest poema:

L'arpista de Haturn Rumiyoq.
Vaig trobar un arpista

passejant per Haturn Rumiyoq. És un carrer del Cuzco. Seia tot sol resant un cant bellíssim sobre la solitud de l'arpa. No l'he pogut oblidar. Era cec i no tenia edat. Havia vingut travessant l'ample temps perquè el seu cant em trobés en la meitat del camí de la vida.

Encara hi vivien les Verges del Sol quan els mal factors arribats de l'altra banda de l'Atlàntic les van fer fugir al refugi de *Macchu Picchu*. Allà, per sort, van poder viure ignorades durant algunes dècades, juntament amb el descendent reial, el darrer Inka. Hi van salvar momentàniament el culte solar i lunar (*Wira Qocha* i *Quilla Mama*), que era la base de la seua presència sobre la Mare Terra, *Pacha Mama*.

El camí que, redescobert a principis del nostre segle, condueix encara avui a la ciutat-refugi de *Macchu Picchu*, s'anomena en les guies turístiques *El Camí de l'Inka*. És el camí per on van escapar els darrers fills del Sol de la sagnia salvatge, èbria de l'or consagrat, dels súbdits del Rei d'Espanya.

Aquesta és la peça clau del periple, i s'ha de fer a peu, baixant del tren que va de *Cuzco* a *Quillabamba*, (¡no pas el de turistes, sinó l'altre!), en llogarets com *Calca, Chilca* o *Ollantay* (ja us indicaran el quilòmetre). Hi heu d'anar ben equipats contra la fam, el fred i la intempèrie, i amb un cor obert com el *Vilcanota*, com les altures de *Pisag*, o com la *Vall Sagrada de l'Urubamba*, car és un pelegrinatge sagrat per un camí lluminós. Com si fósseu pelegrins a Sant Jaume de Compostela, descobrireu paratges exuberants, *nevados*, glaceres penjades sobre vosaltres, *punes*, es-

tepes, fonts, fortaleces abandonades a l'oblit de la vegetació de l'alta muntanya andina, reductes selvàtics, flors de molt clara bellesa, gent de tot arreu: portadors dels poblats circumdants i anglesos desficiats, brasilers d'ulls ben vius i limeños despistats. I també una toponímia místicament poètica (¡no us oblideu del mapa!): *Qoriwayrachina* (el lloc on s'aventa l'or), *Llaqtapata* (el poble alt), *Wayllabamba* (el prat verd), *Runkurakay* (el solar de la cistella de coca), *Sayaqmarka* (la regió alta), *Phuyupatamarca* (el lloc alt del núvol), *Wiñaywayna* (la joventut). Un film d'una setmana de duració al llarg de 40 quilòmetres volant per les altures. I si sabeu filmar-ho, a la fi, la recompensa joiosa d'arribar travessant la Porta del Sol (*Inti Punku*) a la ciutat tallada en pedra futurista: la perfecta civilització ecològica de *Macchu Picchu* (el Cim Vell), temple obert de l'*Intiwatan*, el rellotge solar anual, que fa companyia a *Wayna Picchu* (el Cim Jove), l'altiu recinte sagrat de la *Mama Quilla*, la Mare Lluna. Quan hi arribeu, obriu el braç i creu cap al cel i beseu el déu *Inti* sobre un *mochadero*.

Cuzco no és pas tot el Perú, però és «el centre arqueològic de l'Amèrica del Sud». D'altres civilitzacions bellíssimes i estranyes se succeïren en l'ample territori peruà abans de la poderosa civilització incaica (Chavin, Moche, Nasca, Paracas, Tiwanaku, l'imperi Wari, els senyories llungues i el regne de Chimú). Tots ells foren absorbits finalment, i conquerits, per l'imperi del Cuzco.

d'immigrants, davallats de la muntanya andina, que assetgen la ciutat en infinites extensions de barraques a la vora del *Rímac*, el riu sec que dona el nom a la capital, fundada pels espanyols.

Després, millor que us esteu el mínim per a tramitar passatges o informació i enfileu un avió cap al Cuzco. Al Perú l'avió és el transport de cada dia. Les distàncies són insalvables.